

SOCIÁLNÍ PÉČE

doc. MUDr. Hana Provazníková, CSc., MUDr. Dagmar Schneiderová, CSc., MUDr. Eva. Vaničková, CSc., Mgr. Tereza Kopřivová Herotová, Ph.D

Rozsah: 10 výukových hodin, 15 hodin konzultací

Úvod

Sociální péče tvoří nedílnou součást péče o zdraví jednotlivců i celých skupin populace a v řadě situací sehrává významnou roli při snižování rizik trvalého poškození zdraví. Sociální péče, nástroj vytvořený státem, pomáhá uspokojit potřeby člověka jak hmotné, tak psychické a sociální. Zabývá se možnostmi a způsoby řešení nepříznivé sociální situace osob, které nejsou schopné zabezpečit své potřeby nebo potřeby osob na nich závislých. Významné jsou preventivní programy, jejichž cílem je snížit riziko vzniku poškození zdraví u osob ve složité hmotné, psychické či sociální situaci a umožnit jim udržet nebo znovu získat své postavení ve společnosti. Na péči o rizikové jedince či skupiny se podílejí neziskové organizace. Zlepšení kvality sociální péče je jedním z cílů programu WHO, Zdraví do roku 2020.

Cíle studia předmětu

Cílem předmětu je seznámit studenty s možnostmi a způsoby odborné pomoci lidem, které se nacházejí ve složité hmotné, psychické a sociální situaci, zabezpečené státem a neziskovými organizacemi. Dalším cílem je seznámit studenty s možnými preventivními opatřeními, programy, které snižují riziko vzniku nepříznivých sociálních situací jak u jednotlivců, tak u skupin obyvatelstva.

Obsah

1. Regionální sociální síť a nabídka služeb sociální péče pro děti. Role nestátních zařízení
2. Sociální služby - zabezpečení základních potřeb osobám v nepříznivé sociální situaci
3. Problematika zdravotního postižení, právní rámec, systém podpory pro studenty se zdravotním postižením
4. Sociálně – zdravotní problematika bezdomovectví
5. Návštěva instituce zabývající se sociálními službami

1. Regionální síť a nabídka sociálních služeb pro děti. Role nestátních zařízení

Časový rozvrh: 2 vyučovací hodiny

1. vyučovací hodina - základní teoretické informace a terminologie v oblasti sociální péče o děti na úrovni státu a regionů, role nestátních organizací zejména v práci s rizikovými rodinami a v rovině sociálně-právní ochrany dětí
2. vyučovací hodina – typy zařízení poskytujících sociální služby pro děti, multioborový algoritmus péče o ohrožené děti, kasuistiky

Cíle:

Teoretická příprava ke zvýšení informovanosti o participujícím oboru na ochraně, podpoře a prevenci ohrožených dětí vnějším prostředím, resp. sociálními toxiny, s cílem zefektivnění práce veřejného sektoru v oblasti sociálních determinant zdraví.

Klíčová slova:

Sociální služby, sociální práce, sociální diagnostika, sociální determinanty zdraví, multioborový algoritmus spolupráce, ohrožené děti, rizikové rodiny, regionální a komunitní síť zařízení sociálních služeb

Definice problému:

Vymezení pojmu ohrožených dětí vnějším prostředím, identifikace sociálních toxinů a jejich sanace prostřednictvím servisu sociálních služeb v komunitě či regionu. Vliv demografických a psychosociálních indikátorů na budování regionální sítě zařízení poskytujících sociální služby pro děti.

Anotace a základní pojmy:

Sociální práce je akademická a profesní disciplína zaměřená na zlepšování kvality života všech lidí s cílem dosažení plného rozvoje potenciálu každého jednotlivce.

Sociální služby jsou prostředkem k naplnění cíle sociální práce. Stávají se organickou součástí života komunity a regionu; dělí se na nízkoprahové, středněprahové a vysokoprahové. Posledně jmenované jsou vysoce odborně erudovaným pracovištěm.

Mezi formy sociálních služeb pro děti patří: sociální poradenství, sociálně zdravotní služby, sociální rehabilitace, osobní asistence, služby rané péče, odlehčovací služby pro rodiče, rodičovská a mateřská centra, denní a týdenní stacionáře, pobytová zařízení pro děti v akutní nouzi, azylové domy, domy na půl cesty, telefonická krizová pomoc, dětská krizová centra, nízkoprahová zařízení pro ohrožené děti, sociálně aktivizační služby pro rodiny, terapeutické komunity, letní tábory a terénní programy.

Zřizovatelem jsou obce a kraje, které dle aktuální potřeby dané komunity nebo regionu podporují zřízení a provoz konkrétních typů zařízení, z nichž velká část jsou nestátní

organizace. Sociálně-právní ochrana dětí je součástí samosprávných celků.

Národní strategie ochrany práv dětí (Právo na dětství) má 10 principů a 4 priority a její díkce vychází z respektu nejlepšího zájmu dětí, garantovaného článkem 3 Úmluvy o právech dítěte. Základní informace a filosofie Úmluvy.

Determinanty a indikátory nejlepšího zájmu dítěte. Skupinový a individuální přístup. Případové konference.

Identifikace sociálních toxinů ohrožujících zdravý a harmonický vývoj dítěte.

Kontrolní otázky:

Jaký je rozdíl mezi sociální prací a sociální službou? Jak Úmluva o právech dítěte definuje věk dítěte?

Otázky k zamyšlení:

Jsou vždy a všechny regionální rozvojové plány v souladu s cílem odstraňování sociálních toxinů? Uveďte obecně známé problémové příklady některých regionů či měst, kde vítězí práva jiných skupin či lobbistů a zvažte, proč je takové chování možné.

Shrnutí:

Definice základní terminologie v oblasti ochrany práv dětí, sociálně – právní ochrany dětí, forem sociálních služeb, budování komunitní a regionální sítě zařízení poskytujících sociální služby ohroženým dětem a rizikovým rodinám. Role nestátních organizací.

Multioborový algoritmus spolupráce odborníků v rámci případového řešení a pořádání případových konferencí.

Národní strategie ochrany práv dětí (Právo na dětství) a Úmluva o právech dítěte.

*** E-mail:**

eva.vanickova@lf3.cuni.cz

Literatura:

Vaníčková E.: **Sociální toxiny**. 1.vyd. Praha ČSOD. 2003

Matoušek O.: **Základy sociální práce**. 1. vyd. Praha Portál. 2010

www.osn.cz/dokumenty

www.mpsv.cz/cs/14308

2. Sociální služby – zabezpečení základních potřeb osobám v nepříznivé sociální situaci

⌚ **Časový rozsah:** 2 hodiny

1. hodina - úvod do problematiky – síť sociální pomoci a ochrany vytvořená státem, sociální služby, poskytovatelé sociálních služeb
2. hodina - soubor činností sociálních služeb, hlavní úkoly sociální pomoci (poradenství, služby sociální péče, prevence), spolupráce s neziskovými organizacemi

Cíle

Cílem semináře je zprostředkovat studentům informace o státem zabezpečené sociální podpoře a ochraně osob, které se nacházejí v nepříznivé sociální situaci a nejsou schopny zabezpečit své potřeby nebo potřeby osob na nich závislých. Studenti se seznámí s riziky poškození sociálního, psychického a somatického zdraví jednotlivců i skupin obyvatelstva a se způsoby možné prevence.

Klíčová slova

sociální péče, sociální pomoc, sociální služby, poskytovatelé sociálních služeb, sociální prevence, sociální poradenství, zařízení sociálních služeb, neziskové organizace

Pojmy k zapamatování/Definice

Sociální péče – nástroj sociální pomoci a ochrany vytvořený státem

Sociální pomoc a ochrana - soubor činností, které zajišťují pomoc a podporu osobám, které se nacházejí v nepříznivé sociální situaci

Anotace a základní pojmy

Sociální péče je nástroj sociální pomoci vytvořený státem. Rozsah sociální pomoci a ochrany je podmíněn kulturní vyspělostí společnosti a ekonomickými možnostmi státu. Sociální pomoc musí vždy vycházet z individuálních potřeb postiženého, pozitivně motivovat a umožňovat mu začlenění do společnosti.

Sociální péče je soubor činností, které zabezpečují pomoc, podporu a ochranu osobám, které se nacházejí v nepříznivé sociální situaci, ztrácí zázemí, jistoty a nejsou schopny zabezpečit své potřeby nebo potřeby osob na nich závislých.

Hlavní cíle a úkoly sociální péče jsou

- zabezpečení základních potřeb jednotlivců či skupin obyvatelstva
- prosazování zájmů a práv osob v nepříznivé sociální situaci
- podpora zachování původního životního stylu jednotlivce či skupin obyvatelstva
- snižování rizika poškození somatického, psychického a sociálního zdraví

Sociální péči zajišťují sociální služby a aktivity neziskových organizací. Základní činnosti

sociálních služeb jsou:

řešení sociálních problémů, poradenství, sociální prevence a intervence. Formy práce jsou služby ambulantní, pobytové a terénní.

Příklady

Nejvýznamnější problémy seniorů (osamocení, nedostatek informací, potřeba pomoci, komunikace a vztah okolí, umístění do rezidenční péče). Možnosti prevence sociálního vyřazení

Kontrolní otázky a úkoly

Vyjmenujte hlavní úkoly sociální péče.

Uveďte základní činnosti sociálních služeb.

Jaké jsou nezávažnější problémy rodin, které mohou ohrozit somatický, psychický, sociální vývoj dětí a navrhněte způsoby řešení

Otázky k zamyšlení

Do jaké míry ekonomická situace státu ovlivňuje úroveň sociální péče?

Jaká rizika poškození somatického a psychického zdraví vznikají u osob v nepříznivé sociální situaci?

Shrnutí

Sociální péče je soubor činností (služeb), které zajišťují pomoc a podporu osobám, které nejsou schopny zabezpečit své základní potřeby. Sociální záchraná síť je vytvořena státem a je nezbytná pro zajištění hmotných, sociálních a zdravotních potřeb člověka. Pomoc musí vycházet z individuálních potřeb člověka, musí pozitivně motivovat a umožňovat sociální začleňování postiženého. Sociální péče je podporována aktivitami neziskových organizací.

Literatura

Matoušek O. Základy sociální práce, Praha, Portál 2009

Krebs V. Sociální politika, Praha, Wolters Kluwer 2010

3. Problematika zdravotního postižení, právní rámec, systém podpory pro studenty se zdravotním postižením

Časový rozsah: 2 hodiny

1. hodina – úvod do problematiky zdravotního postižení (ZP), právní rámec ZP, systém podpory pro studenty se ZP
2. hodina - zásady komunikace se studenty s různými typy ZP, podpora studentů s psychickými poruchami, případ ze studentské poradny

Cíle

Cílem semináře je zprostředkovat obecné informace o zdravotním postižení, užívané terminologii a způsobech vnímání postižení, tzv. modelech zdravotního postižení, právním rámci a systému univerzitní i mimouniverzitní podpory pro studenty se ZP.

Klíčová slova

poškození, vada, postižení, znevýhodnění, modely postižení, typologie postižení, integrace, inkluze, diskriminace

Pojmy k zapamatování/Definice

Světová zdravotnická organizace (WHO) uvádí v Mezinárodní klasifikaci vad, postižení a znevýhodnění (1980) následující definice:

poškození, vada (impairment): jakákoliv ztráta nebo abnormálnost psychologické, fyziologické nebo anatomické struktury nebo funkce.

postižení (disability): jakékoliv omezení nebo ztráta (vyplývající z vady) schopnosti jednat a provádět činnosti způsobem nebo v mezích, které jsou pro lidskou bytost považovány za normální.

znevýhodnění (handicap): nevýhoda, vyplývající pro daného jedince z jeho vady nebo postižení, která omezuje nebo znemožňuje, aby naplnil roli, která je pro tohoto jedince (s přihlédnutím k věku, pohlaví, sociálním a kulturním činitelům) normální.

Jednoduchá definice užívaná u nás pro účely zdravotního pojištění říká, že ZP je stav trvalého a závažného snížení funkční činnosti v důsledku nemoci, úrazu nebo vrozené vady.

Anotace a základní pojmy

Model vnímání postižení předurčuje úhel pohledu, kterým na problematiku postižení nahlédneme, definuje zdroj problémové oblasti a je východiskem pro formu poskytované pomoci včetně podoby právního rámce. Existují 2 základní modely.

Medicínský model vnímání postižení

- zdrojem postižení a důsledků z něho vyplývajících je jedinec
- neschopnost zvládat běžné úkony života vyplývá z vady, resp. funkčních omezení spjatých s postižením
- hlavním aktérem v procesu adaptace je člověk s postižením – ten se má přizpůsobovat sociálnímu prostředí
- důraz je kladen na rozvíjení nejrůznějších způsobů léčby a nápravy postižení

Sociální model vnímání postižení

- byl vytvořen a je propagován lidmi s postižením
- negativní důsledky postižení jsou vyvolávány nevhodným sociálním prostředím
- hlavním aktérem v procesu adaptace je sociální prostředí – to je nutné měnit a přizpůsobovat potřebám osob s postižením

Příklad

Osoba pohybující se na ortopedickém vozíku může mít problémy při hledání zaměstnání nikoli z důvodu svého ochrnutí, ale z důvodu existence nejrůznějších sociálních a fyzických bariér – bariérové autobusy, neadaptovaná pracovní místa, neochota zaměstnávat osoby se změněnou pracovní schopností apod.

Kontrolní otázky a úkoly

Co vás napadá, řekne-li se člověk s postižením? Např. – potřebuje pomoc. Napiště alespoň 3 takové asociace. Srovnajte, kterému modelu vnímání postižení jsou vaše asociace bližší.

Otázky k zamyšlení

Jaké proměnné utvářejí vnímání a prožívání postižení?

Zamyslete se, jak by zřejmě vypadala podpora poskytovaná při studiu při uplatňování sociálního a medicínského modelu vnímání postižení.

Shrnutí

Existuje řada perspektiv, kterými lze na ZP nahlížet a adekvátně na ně reagovat:

1. podle doby vzniku:
  - vrozené – vzniklé v období prenatalní, perinatální nebo raně postnatální
  - získané – vzniklé v průběhu dalšího života
2. podle charakteru:
  - orgánové – postihují orgány nebo jejich části (vývojová vada, nemoc, úraz)
  - funkční – porucha funkce orgánu nebo celého organismu bez poškození struktury (např. psychosomatická onemocnění)
3. podle postižené oblasti:
  - pohybová postižení
  - postižení zraku
  - postižení sluchu
  - postižení kognitivních funkcí a schopnosti se učit (dyslexie, dysgrafie, dyskalkulie, dyslalie)
  - psychické poruchy (afektivní poruchy, osobnostní poruchy, psychotická onemocnění)

Prioritním cílem pomoci poskytované osobám se ZP je kompenzace negativních důsledků plynoucích z postižení a vyrovnávání příležitostí – vytváření podmínek pro život v běžném sociálním prostředí (integrace/inkluze).

Podpora poskytovaná studentům se ZP vyžaduje:

- modifikaci přijímacího řízení a detekci uchazečů se ZP
- modifikaci studijních podmínek
- modifikaci studijního prostředí (včetně ubytování a stravování).

Integrovaná součást podpory je poskytování kvalitních informačních a poradenských služeb:

1. Obecné informační služby a poradenství
  - informace o VŠ pro studenty se ZP, orientace v systému podpory
2. Studijní poradenství
  - řešení konkrétních studijních záležitostí (ISP – individuální studijní plán)
3. Profesní poradenství
  - volba vhodného studijního oboru
  - volba pracovního místa, uplatnění absolventů na trhu práce
4. Sociálně-právní poradenství
  - systémy sociální ochrany pro studenty se ZP a nároky z nich plynoucí
  - právní ochrana osob se ZP
5. Psychologické a speciálně pedagogické poradenství
  - řešení psychosociálních obtíží studenta – vztahové, komunikační problémy, zvládání krizových stavů, apod.

Literatura

Šámalová K.: Úvod do problematiky zdravotního postižení, právní rámec zdravotního postižení. Speciální poradenství. IPC UK, Praha, studijní text, prezentace.

Šámalová K.: Systém univerzitní a mimouniverzitní podpory pro studenty se zdravotním postižením. Speciální poradenství. IPC UK, Praha, studijní text, prezentace.

Šámalová K.: Komunikace se studentem se zdravotním postižením. Speciální poradenství. IPC UK, Praha, studijní text, prezentace.

Standardy podpory poskytované studentům a uchazečům o studium se speciálními potřebami na Univerzitě Karlově v Praze. Opatření rektora č. 9, 2013, čl. 3 odst. 5 Statutu Univerzity Karlovy v Praze – <http://www.cuni.cz> – Péče o studenty a zaměstnance – Studenti se speciálními potřebami – Opatření rektora č. 9/2013.

Národní rada osob se zdravotním postižením ČR – <http://www.nrzp.cz>.

4. Sociálně zdravotní problematika bezdomovectví

⌚ Časový rozsah: 4 hodiny

4. hodina – úvod do problematiky bezdomovectví, definice

v českém právním řádu, příčiny bezdomovectví, typy bezdomovectví, koncepce prevence a řešení problematiky do roku 2020

5. hodina - projekty pomoci lidem bez domova (Naděje, Armáda spásy, Charita)

6. + 4. hodina seznámení se s projektem Armády spásy, prevence bezdomovectví cíle a zásady, nabízené služby

Cíle

Cílem seminářů a praktické výuky je seznámit studenty s projekty,

možnostmi a způsoby odborné pomoci lidem, kteří se nacházejí bez přístřeší. Zprostředkovat jim informace o národní a evropské koncepci prevence bezdomovectví, o zdravotní péči o osoby bez domova. Seznámit je s možnostmi osvěty laické veřejnosti

Klíčová slova

bezdomovectví, osoby bez přístřeší, sociální vyloučení, koncepce prevence, bezdomovectví, projekty pomoci lidem bez domova, sociální politika

Pojmy k zapamatování / Definice

Bezdomovec: člověk, který nemá z různých důvodů prostředky k tomu, aby si zajistil nebo udržel bydlení

Bezdomovectví: extrémní forma chudoby a sociálního vyloučení (Evropský parlament - Strategie Evropa 2020)

Sociální vyloučení : proces během kterého je jednotlivci či celým skupinám ztížen nebo omezen přístup ke zdrojům a příležitostem dostupným ostatním členům společnosti (definice MPSV 2012)

ETHOS : evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení

Anotace a základní pojmy

Bezdomovectví je složitý jev, který je výsledkem působení mnoha vlivů sociálních, ekonomických, zdravotních i politických. Bezdomovectví je hodnoceno jako extrémní

sociální vyloučení. Příčiny mají charakter jak individuální, tak strukturální. Bezdomovectví se hodnotí z různých hledisek, většinou nemá pouze jednu příčinu. Důvody bezdomovectví jsou proměnlivé v čase.

Uvádějí se čtyři hlavní příčiny ohrožení člověka bezdomovectvím : (1) životní dráha jedince, který se dlouhodobě pohybuje v podmínkách sociálního vyloučení (2) zhoršení životních podmínek, většinou souběh několika příčin (zadlužení, ztráta zaměstnání, rozpad rodiny, zdravotní problémy), (3) neschopnost jedince zvládnout obvyklý životní styl, způsoby komunikace (4) bezdomovectví jako volba jedince. Evropským parlamentem byla schválena Strategie Evropa 2020 zabývající se řešením problematiky bezdomovectví. V České republice byla navržena Ministerstvem práce a sociálních věcí Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020.

Role neziskových organizací v péči o jedince bez domova. Řešení sociálně zdravotní problematiky bezdomovectví v projektu Armády spásy. Cíl služby – navázání kontaktu s osobami v nepříznivé sociální situaci, podpora k samostatnosti a začlenění do společnosti formou poradenství a terénní práce, pomoc v kritických situacích, prevence, osvětová činnost

Příklady

Bezdomovectví mladých lidí, příčiny, možnosti reintegrace do společnosti, význam sociálních služeb, nevládních organizací

Kontrolní otázky a úkoly

Co byste označil(a) jako hlavní příčiny bezdomovectví? Jaká jsou rizika poškození zdraví u lidí bez přístřeší? Vypracujte jednoduchý projekt pomoci mladým lidem bez přístřeší.

Otázky k zamyšlení

Jak zlepšit informovanost lidí nacházejících se v sociálních problémech o možné pomoci

Jak zlepšit zdravotní péči o osoby bez přístřeší

Shrnutí

V každé společnosti existují jedinci, kteří nemají prostředky nebo schopnosti a dovednosti zajistit si nebo udržet bydlení. Bezdomovectví je vážná forma sociálního vyloučení. Povinností státu je vytvořit podmínky pro pomoc jedincům ohroženým sociálním vyloučením a umožnit jim návrat do společnosti. Příčiny vzniku bezdomovectví jsou velmi různé, individuální v čase proměnlivé.

Existuje řada projektů zaměřených na pomoc lidem bez domova. Ministerstvo práce a sociálních věcí vypracovalo návrh Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020. Evropský parlament schválil Strategii Evropa 2020, kde je řešena problematika lidí bez přístřeší a WHO v programu Zdraví do roku 2020 se zabývá problematikou zdraví sociálně ohrožených jedinců. Cílem sociálních služeb je reintegrace člověka bez domova do společnosti. Systém sociálních služeb je rozdělen do tří rovin, terénní práce, nízkoprahová střediska, pobytové služby. Významnou roli v řešení bezdomovectví hrají neziskové organizace.

Literatura

Vágnerová Marie, Csémy Ladislav, Marek Jakub: Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí, Praha, Karolinum 2013

Marek Jakub, Strnad Aleš, Hotovcová Lucie: Bezdomovectví, Praha, Portál 2012

Armáda Spásy ČR (<http://armadaspasy.cz>)